

voegt, heeft mogelijk al in de onderbouw enige ervaring opgedaan. Maar het merendeel van de leerlingen maakt in de vierde klas zijn debuut. Het komt veelvuldig voor dat vierdeklassers als supporters meegaan naar de beide toernooien en zich daar een beeld vormen van de praktijk. In de vijfde worden zij misschien tot een van de tien teamleden verkozen voor het Lagerhuis om in de zesde te schitteren in de rol van een van de drie teamleden voor de NK Debatteren.

‘De chronologische volgorde van de beide toernooien biedt de mogelijkheid toch nog deel uit te maken van het team van tien leden, als het team van drie te hoog gegrepen blijkt voor een bepaalde leerling. De oudere leerlingen functioneren als voorbeeld én docent van de jongere leerlingen. Het is een zichzelf bedruipend systeem waarbij een leerling perfect carrière kan maken.’

Hoe vind je het om te zien dat leerlingen dit zo goed afgaat?

‘Het is altijd indrukwekkend om te zien dat leerlingen zelf aan de slag gaan met hun eigen mogelijkheden. Als ze ergens voor gaan, kunnen ze het ook ontzettend goed. Dat weet je als docent wel; je ziet het alleen niet zo vaak. We hebben het ook goed gedaan de afgelopen jaren. We gingen op de twee toernooien veelvuldig door naar de finales en zijn één keer als tweede geëindigd bij Op weg naar het Lagerhuis en één keer als derde bij de NK Debatteren.’

Hoe waarborg je de continuïteit?

‘Mijn grootste zorg was én is inderdaad de continuïteit van het geheel. Elk jaar weer vraag ik me ernstig af hoe het mogelijk zal zijn wéér zó te scoren op de toernooien als we dat het jaar ervoor hebben gedaan. Maar die zorg blijkt elk jaar weer onnodig. De formule is zozeer die van de leerlingen zelf geworden dat hij goed op de rails staat en dat de trein uit zichzelf wel blijft rijden.’

‘Leerlingen zijn en blijven erg betrokken. Sommige 6 atheneumleerlingen die hebben deelgenomen aan één of beide toernooien, blijven zich zozeer betrokken voelen bij hún pupillen dat zij regelmatig langs komen in het keuze-uur om ze met raad en daad bij te staan. Velen heb ik al als supporters zien optreden bij de toernooien. Ook ouders voelen zich betrokken en ik heb ze al herhaaldelijk gezien op de toernooien. Debatteren is bij ons op school vanzelfsprekend geworden.’ ■

Foto: Anda van Riet

Invoering van een schoolbreed taalbeleid met de nadruk op taalverwerving en taalontwikkeling is iets van lange adem

Verbetering van taalvaardigheid: een zaak van alleen docenten Nederlands? Nog weinig scholen in het voortgezet onderwijs kennen een schoolbreed taalbeleid. Als adviseur begeleidt Wilma van der Westen, werkzaam bij De Haagse Hogeschool, de invoering van een schoolbreed taalbeleid in het Rijswijks Lyceum, een school met een groot aantal leerlingen van niet-Nederlandse afkomst. In dit tweede artikel in een serie van twee beschrijft ze welke concrete veranderingen zijn ingezet en wat het werken met een woorddossier inhoudt. Hierbij baseert ze zich op de ervaringen met een woorddossier met studenten van De Haagse Hogeschool.

‘Elke docent voor taalrendement!’ TAALBELEID OP HET RIJSWIJKS LYCEUM **deel 2**

Wilma van der Westen

Na een studiedag over taalbeleid in februari 2007 voor alle docenten besloot het Rijswijks Lyceum sterk in te zetten op taalontwikkeling en die ontwikkeling gedurende de hele periode dat een leerling schoolgaat te stimuleren, te begeleiden en te volgen. De school liet hiermee een periode van losse activiteiten of taalondersteuning voor bepaalde leerlingen achter zich.

Maar invoering van een schoolbreed taalbeleid met de nadruk op taalverwerving en taalontwikkeling is iets van lange adem. Er is een verandering op alle niveaus nodig, dat zet je niet van het ene moment op de andere in. Dat alle leraren *taalontwikkeld lesgeven*, een manier

van lesgeven (of begeleiden, coachen) waarin de leraar (of begeleider, coach) nadrukkelijk een rol heeft in het aanjagen, stimuleren, uitdagen en begeleiden van het proces van taalontwikkeling van de student(en), bereik je niet in een dag.

De leraren zullen anders les moeten gaan geven, ze krijgen als taak de leerlingen te stimuleren en uit te dagen om aan hun eigen taalontwikkeling te werken. Ze zullen moeten zoeken naar handzame vormen om voortdurend effectieve feedback te geven op het taalgebruik van leerlingen, feedback die hen verder helpt en stimuleert om eraan te werken in plaats van stigmatiseren. Voor de overgang naar taalontwikkeld lesgeven is een periode van drie jaar vastgesteld, waarin soms snel en soms langzaam de resultaten zichtbaar zullen worden.

Korte termijn

Voor de korte termijn is elke vaksectie aan de slag gegaan met de uitkomsten van de studiedag. Elke workshop tijdens de studiedag bestond uit docenten van de verschillende vaksecties aangevuld met een paar studenten. De resultaten van de studiedag werden besproken in de eigen vaksectie. Elke vaksectie heeft speerpunten vastgesteld, die komend jaar binnen het vak worden opgepakt om de taalvaardigheid van de leerling te ontwikkelen. Elke vaksectie moest minstens drie werkvormen kiezen. Het plan is vastgelegd voor het huidige schooljaar in de vorm van een plan van aanpak. Dit plan wordt uitgevoerd en gevolgd. De leerlingen van het Rijswijks Lyceum die in mei 2007 een dag hebben meegelopen op De Haagse Hogeschool om kennis te nemen van de aanpak van taalbeleid daar, hebben zitting genomen in een klankbordgroep. Deze groep bespreekt met de vaksecties de voortgang. Zij kunnen aangeven of en zo ja wat er veranderd is in de wijze van lesgeven en samen met de docenten de ervaringen uitwisselen.

Becijfering

Als je wilt inzetten op taalontwikkeling kan dat niet zomaar vrijblijvend. Je wilt de ontwikkeling kunnen volgen en kunnen bepalen of iemands taalvaardigheid passend is voor het onderwijsniveau. Becijfering is ook een vorm van verankering, de school laat zien hoe belangrijk taal en taalontwikkeling is en voor de leerlingen is een dergelijk signaal van belang. De aandacht is, zeker op bepaalde momenten van het schooljaar, gericht op het behalen van goede cijfers en juist in die perioden stelt een leerling prioriteiten. Zonder becijfering en meetellen van dat cijfer zal de aandacht voor taalontwikkeling en taalvaardigheid wegwijnen. Op het Rijswijks Lyceum is lang gesproken over een becijfering, maar zo'n becijfering moet wel zorgvuldig en op juiste gronden gebeuren.

Het aftrekken van punten voor taal bij proefwerken van de verschillende vakken werkt averechts. Het geeft geen pas om leerlingen voortdurend af te rekenen op een onvoldoende taalvaardigheid door punten af te trekken. Voor veel 'goede' leerlingen maakt het niet veel uit of ze een zes of een zeven krijgen, een voldoende is voldoende. Voor die leerlingen die vaak mede door hun taalvaardigheid al moeite hebben om voldoende te halen, wordt het des te lastiger. De kloof naar een voldoende wordt alleen maar groter en moeilijker te overbruggen.

Maar hoe dan wel? Becijfering is om te voorkomen dat taalbeleid vrijblijvend blijft. Maar wat wil je eigenlijk

vastleggen in dat cijfer, wat wil je meten? En hoe krijg je voor elkaar dat de component eigen taalvaardigheid meetelt bij de voortgang en tegelijkertijd ook een stimulant is voor leerlingen om de eigen taalvaardigheid tot ontwikkeling te brengen? Wat je wilt bereiken, is dat je met het cijfer kunt uitdrukken dat de leerling werkt aan zijn taalvaardigheidsontwikkeling (inzet, motivatie en actie), dat hij weet hoe hij zijn taalvaardigheid kan vergroten (taalleervermogen) en welke vooruitgang hij boekt (taalontwikkeling of groei).

Er lag een voorstel van de school, maar hierin was onvoldoende tot uitdrukking gekomen dat het gaat om het volgen van de taalontwikkeling. Voorstel was om bij elk vak ook een cijfer te geven voor de taalvaardigheid die binnen dat vak aan de orde is geweest en deze cijfers via een verdeelsleutel mee te laten tellen bij de overgang naar een volgend leerjaar. Maar de medezeggenschapsraad zag ook nog wat andere haken en ogen. Je wilt geen becijfering die in de hand werkt dat taalzwakke leerlingen de dupe worden in plaats van ermee geholpen worden. We hebben nu besloten nog eens goed te doordenken hoe we de becijfering willen vormgeven en dit volgend schooljaar in te voeren.

Concrete start

De overgang naar taalontwikkeld lesgeven vergt tijd. Om zichtbaar te maken dat de school in september 2007 aan de slag ging met iets nieuws heeft de school ervoor gekozen over te gaan tot de invoering van het werken met een woorddossier. In alle klassen en alle vakken. Alle? Nou, nee, lichamelijke oefening doet het zonder pen en papier. De leraar weet nu wel dat het goed is de leerlingen de instructie te laten herhalen in plaats van het zelf nog eens te zeggen. En dat het belangrijk is eisen te stellen aan het taalgebruik van leerlingen. Ook tijdens gym.

Voor dit woorddossier schaffen alle leerlingen een map aan met tabbladen voor de verschillende vakken. De leraar zorgt ervoor dat er elke les minimaal drie woorden worden opgenomen. Dat kunnen vaktaalwoorden zijn, algemene woorden, synoniemen of woordcombinaties (*chunks*). Werken met een woorddossier kan in elke les: in de les Nederlands, in de les moderne vreemde talen en in de vaktaalles.

Het woorddossier

Voor veel scholen in het voortgezet onderwijs is het woorddossier nieuw, maar al een flink aantal jaar werkt het Schakeljaar 'Meertalige Studenten' en het

Ondersteunend Onderwijs Nederlands van De Haagse Hogeschool met het woorddossier om de taalvaardigheid van aankomende en zittende studenten een impuls te geven en tot verdere ontwikkeling te brengen.

Werken met een woorddossier is een middel om te bereiken dat de student of de leerling zich ervan bewust wordt:

- wat voor woorden er zijn;
- wat het betekent om een woord te kennen (of een woord niet te kennen);
- dat er een verschil is tussen een woord globaal kennen of de precieze betekenis weten;
- dat er een verschil is tussen een woord kennen en een woord zelf gebruiken;
- welke woorden hij wel of niet kent;
- of zijn woordenschat van voldoende omvang is of dat hij er hard aan moet trekken;
- wat hij kan doen om zijn woordenschat te vergroten;
- hoe hij woorden op kan pikken;
- hoe hij die woorden opneemt in zijn woorddossier;
- hoe hij zich deze woorden eigen kan maken.

Het werken met een woordenlijst en het werken met een woorddossier is niet hetzelfde. Bij een woordenlijst zijn de woorden gekozen door de auteur of samensteller van de lijst. Deze heeft bepaald welke woorden het waard zijn geleerd te worden. De woorden kunnen al dan niet in een context(zin) aangeboden worden, maar die context is er een op papier, de leerling kent of liever gezegd voelt de context niet. Bij een woorddossier worden de woorden uit de context van dat moment opgepikt. De situatie van dat moment, waar de student middenin zit, bepaalt welke woorden hij nodig heeft: voor de communicatie in de les, op de gang en in de kantine, of voor de gesproken of geschreven lesstof.

Het doel van een woordenlijst verschilt ook van die van een woorddossier. Het leren van een woordenlijst is alleen productgericht, de leerling leert de woorden van de lijst en het doel is dat hij ze kent. Een woorddossier is zowel productgericht (je vergroot je woordenschat met de woorden die je opneemt en verwerkt) als procesgericht. De procesgerichte component houdt in dat de leerling effectiever gebruikmaakt van de taal waar hij mee in aanraking komt, dat hij anders gaat lezen en luisteren, met meer aandacht voor de woorden en de vorm en dat hij bewust bezig is met woordenschatverwerving en ontdekt wat voor hem de beste manier is om de woorden te onthouden en te gaan gebruiken. Kortom, door middel van het woorddossier leert de leerling hoe hij zijn taal(vaardigheid) tot verdere ontwikkeling brengt en zijn woordenschat vergroot, hij

leert niet alleen de taal maar ook hoe hij het best een taal leert.

Wat wordt er van de docent verwacht?

Het Rijswijks Lyceum stelt elke docent ervoor verantwoordelijk dat elke leerling dagelijks bezig is met zijn woorddossier, tijdens de les zijn woorddossier (of een opschrijfboekje) bij zich heeft en dat het woorddossier gestaag gevuld wordt. De docent geeft tijdens de les ruimte om woorden te vragen, legt deze uit of laat door één leerling de betekenis opzoeken en voorlezen. Daarom moeten er tijdens elke les goede woordenboeken in de klas aanwezig zijn. Daarnaast geeft de docent de leerlingen feedback op hun taalgebruik. Voortdurende feedback op het taalgebruik van de leerling is nodig om de leerling uit te dagen en te laten ondervinden dat zijn taal(gebruik) verder ontwikkeld moet worden.

Daarbij is er niet één manier om zo'n woorddossier aan te leggen. Elke leerling heeft zijn eigen manier om zich de woorden eigen te maken. Het heeft niet zo veel zin om één manier te propageren. We hebben op De Haagse Hogeschool betere ervaringen door de studenten regelmatig met elkaar te laten uitwisselen welke manier of manieren zij hanteren en welke het best werken. Na de bespreking in groepjes kan een klassikale nabespreking volgen.

De aftrap

De aftrap is er. Het woorddossier is ingevoerd en onderwerp van gesprek in de lerarenkamer en de wandelgangen. Een klankbordgroep van leerlingen bespreekt met de vaksecties de voortgang. Het plan van aanpak van elke vaksectie wordt uitgevoerd en gevolgd, een plan waarin naast het werken met een woorddossier minstens drie andere werkvormen toegepast worden.

Het schoolbrede taalbeleid zal uiteindelijk een structurele en systematische bijdrage leveren aan de taalontwikkeling van alle leerlingen. De tijd van incidentele en beperkte aanpassingen is definitief voorbij. ■

LITERATUUR

- Daems, F., Branden, K. van den, & Verschaffel, L. (Red.). (2004). *Taalverwerven op school. Taaldidactiek voor basisonderwijs en eerste graad secundair onderwijs*. Leuven/Voorburg: Acco.
- Hajer, M., & Meestringa, T. (2004). *Handboek taalgericht vakonderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Westen, W. van der. (2002). *Goed geschreven. Zakelijk schrijven voor opleiding en beroep*. Bussum: Coutinho.
- Westen, W. van der. (2008). 'Elke docent voor taalrendement!' *Taalbeleid op het Rijswijks Lyceum. Levende Talen Magazine*, 95(1), 9-12.